

پیامدهای نامطلوب پنهان‌کاری نابه‌جا در زندگی زناشویی

حمید مریدیان*

چکیده

از مسائل مهم در رابطه زوجین پنهان‌کاری آن‌ها از یکدیگر است که معمولاً در طول زندگی مشترک پیش می‌آید. پنهان‌کاری نابه‌جا پیامدهای نامطلوبی به همراه دارد که آسیب‌های جدی به روابط زوجین وارد می‌کند. شناخت پیامدهای منفی، آگاهی زوجین را نسبت به عواقب رفتارهایی که با یکدیگر دارند، بالا می‌برد تا در رفتارهای خود بیشتر بیاندیشند و در موقعیت‌های مختلف زندگی تصمیم صحیحی برگزینند. روش به‌کاررفته در این تحقیق، توصیفی-تحلیلی است و روش گردآوری داده‌ها، مبتنی بر بررسی اسناد کتابخانه‌ای است. مهم‌ترین پیامدهای منفی حاصل از پنهان‌کاری نابه‌جا شامل بدگمانی و سوءظن، آسیب‌رساندن به همسر، اثرگذاری منفی بر دیگران و سستی روابط زناشویی است. سستی روابط زناشویی حاصل از پنهان‌کاری نابه‌جا به سردی روابط عاطفی و سستی روابط جنسی زوجین منجر می‌شود که در این مقاله ضمن توضیح هر یک از موارد مذکور، به تبیین و تحلیل پیامدهای منفی پنهان‌کاری نابه‌جا پرداخته می‌شود.

واژگان کلیدی: پنهان‌کاری، پیامدهای نامطلوب، روابط زوجین، سستی روابط، بدگمانی، آسیب‌رساندن.

* دکترای اخلاق، دانشگاه قرآن و حدیث، قم، ایران.

مقدمه

پنهان کاری در زندگی زناشویی پیامدهایی را به همراه دارد که بسته به موقعیت و موضوعی که زوجین از یکدیگر مخفی می کنند، تفاوت می کند. گاهی پنهان کاری نابه جا است و آسیب های جدی به روابط زوجین وارد می کند و پیامدهای نامطلوبی به همراه دارد که باعث از بین رفتن محبت، کم رنگ شدن اعتماد طرفین، احترام متقابل و سرد شدن از یکدیگر می شود و در نتیجه، زندگی را از مسیر اصلی خود که همانا وصول به آرامش و سعادت است، باز می دارد. گاهی هم پنهان کاری به هنگام صورت می گیرد که منجر به حفظ، تداوم و تحکیم رابطه می شود و موجبات رشد و سلامتی روح و روان را به همراه دارد که در این صورت مطلوب ارزیابی می شود؛ مانند مواقعی که شخص با پنهان کاری و بدون اطلاع همسر، برای آسیب نرسیدن به او بار مشکلات را یک تنه به دوش می کشد.

وجود معیار، پنهان کاری نابه جا را از پنهان کاری به هنگام متمایز می کند. این معیار که در زندگی زناشویی بر اساس استحکام هنجارمند روابط همسران و عدم استحکام روابط در نظر گرفته می شود، کاربرد پنهان کاری و عدم کاربست آن را توجیه می کند؛ بنابراین پنهان کاری می تواند در جایی نابه جا باشد که در روابط همسران سستی حاصل شود و پیامدهای نامطلوبی به بار آورد و در جایی به هنگام صورت بگیرد و پیامدهای مطلوب به همراه داشته باشد. در هر دو نوع آن، دایره شمولیت نسبت به افراد فرق می کند. گاهی پیامدهای آن گسترده است و در مواقعی محدود به یک طرف می شود. در مواقع گستردگی آن گاهی ناظر به کل اعضای خانواده است و گاهی ناظر به همسر، فرزندان، دیگران و یا محدود به خود فرد پنهان کار می شود. در هر صورت، مواردی وجود دارد که در اثر پنهان کاری نابه جا به وجود می آید و علاوه بر پیچیده کردن مشکل، به رابطه همسران آسیب جدی وارد می کند. از این رو، در پژوهش حاضر به دنبال آنیم که پیامدهای پنهان کاری نابه جا را در زندگی زناشویی تبیین کنیم. به این بیان که پنهان کاری نابه جا در روابط همسران چه پیامدهایی به دنبال دارد؟

با توجه به بررسی های انجام شده، به نظر می رسد درباره موضوع یاد شده به طور خاص مطالعات نظام مندی در حوزه روابط زوجین انجام نشده است. همچنین با جستجوی منابع در موضوع پیامدهای پنهان کاری و نقش آن در زندگی زناشویی مواردی یافت نشد؛ اما از آنجاکه این موضوع از منظر اخلاق خانواده به صورت جدی مورد بحث قرار نگرفته، شایسته است که این موضوع مورد تبیین و تحلیل قرار گیرد. در این مقاله با توجه به گستردگی پیامدهای پنهان کاری در روابط زوجین، به بررسی مهم ترین پیامدهای نامطلوب

ناشی از پنهان‌کاری نابه‌جا می‌پردازیم.

(۱) مفهوم شناسی

(الف) پنهان‌کاری

پنهان‌کاری^۱ به‌طور مخفیانه کار انجام دادن را گویند. (دهخدا ۱۳۹۰، ۱۰۲۲) این واژه کثیر الاستعمال، تعریف اصطلاحی خاصی در علوم ندارد. شاید بتوان علت شکل نگرفتن معنای اصطلاحی آن را در گستردگی مفهوم آن جستجو کرد و همان معانی را در سایر حوزه‌ها به‌کار گرفت. با توجه به این گستردگی، این واژه در هر حوزه‌ای مرتبط با همان معنایی که از آن برداشت می‌رود، استعمال می‌شود؛ مثلاً در حوزه فناوری اطلاعات، پنهان‌کاری به معنی مخفی کردن اطلاعات است یا در حوزه اقتصاد پنهان‌کاری در مقابل با شفافیت در بازار به‌کار می‌رود. به‌همین دلیل، تعاریف مختلفی با توجه به معنایی که از آن مراد است، ارائه می‌شود. با توجه به این‌که حوزه تحقیق در این مقاله، حوزه اخلاق خانواده است و آن‌هم به روابط زن و مرد در «زندگی زناشویی» محدود می‌شود، باید بتوانیم پنهان‌کاری را متناسب با این فضا تعریف نماییم. از این‌رو، مراد از پنهان‌کاری در «زندگی زناشویی» عبارت است از: مخفی کردن آگاهانه چیزی از همسر، به دلایل مختلفی که می‌تواند در عللی همچون ترس ریشه داشته باشد. در این حالت فرد بعضی چیزها را از وضعیت خصوصی گذرانده و پنهان می‌کند. (شلزینگر ۱۳۸۵، ۱۴)

(ب) زندگی زناشویی

«زندگی زناشویی»^۲ همان تداوم یافتن «رابطه زناشویی» است که با پیوند بین زوجین حاصل می‌شود و تا زمانی که این پیوند بین آن‌ها برقرار است، رابطه ادامه دارد. بر این اساس، «رابطه زناشویی» فرآیندی است که طی آن زن و شوهر چه به‌صورت کلامی و در قالب گفتار و چه به‌صورت غیرکلامی در قالب گوش دادن، مکث، حالت چهره و ... با یکدیگر به تبادل احساسات و افکار می‌پردازند (شفیعی ۱۳۹۵، ۲۴). این رابطه شامل همه تعاملات موجود میان زن و شوهر؛ مانند صحبت کردن باهم، گوش دادن به یکدیگر، درک متقابل و داشتن روحیه همکاری و همدلی با همسر، حل تعارضات و اختلافات، مدیریت مالی خردمندان، همکاری در نگه‌داری و تربیت فرزندان، گذاشتن وقت باکیفیت با یکدیگر و داشتن تماس جسمانی می‌شود. (نیک پرور ۱۳۹۳، ۷۷)

1. Secrecy

2. Marital Affair

۲) پیامدهای نامطلوب

الف) بدگمانی و سوءظن

از پیامدهای نامطلوب پنهان‌کاری، ایجاد زمینه بدگمانی و سوءظن میان همسران است که شامل نگرش منفی در پندار، گفتار یا کردار است و می‌تواند این حالت نسبت به شخص یا همسرش تصور داشته باشد. در حالت اول، شخص با پنهان‌کاری حس بدبینی را برای خودش نسبت به طرف مقابل ایجاد می‌کند و در حالت دوم، شخص با پنهان‌کاری زمینه بدبینی را برای طرف مقابلش ایجاد می‌کند و موجب برانگیختن سوءظن همسر به خود می‌شود. زیان‌ها و آثار سوءظن در زندگی مشترک، بسیار وسیع و جبران‌ناپذیر است. از بین رفتن حس همکاری و نبود اتحاد و پیوستگی دل‌ها میان همسران، عدم درک صحیح زوجین از یکدیگر و ایجاد حس انزجار و درماندگی از آثار سوءظن در روابط به‌شمار می‌رود. در اینجا به بررسی دو حالت بدگمانی ناشی از پنهان‌کاری همسر می‌پردازیم:

در حالت اول که شخص با پنهان‌کاری حس بدبینی را در خود به‌وجود می‌آورد، پنهان‌کاری با برداشته‌ها و تصورات نادرست از کلام و یا رفتار همسر همراه است؛ بدین‌صورت که علت امور مرتبط به همسر خود را که می‌تواند عوامل متعددی داشته باشد، به بدترین حالت ممکن برداشت می‌کند یا به همسر خود نسبت می‌دهد؛ مانند این‌که شخصی که دیر به خانه مراجعت می‌کند و همسر او بدون جویا شدن از علت آن، عامل آن را بی‌تفاوتی، بی‌فکری و دوست‌نداشتن همسر بداند. در این حالت شخص می‌توانست با همسر خود موضوع را مطرح کند و با یکدیگر گفتگو کنند؛ ولی به دلیل برداشت نادرست خود، دچار بدبینی و سوءظن می‌شود؛ بنابراین سوءظن پدید آمده به دلیل تصورات نادرستی است که در ذهن شخص تثبیت می‌شود. (بانکی پور ۱۳۹۴، ۹۲) بر این اساس، افراد باگمان بد خود تصورات نادرست را به زندگی خود وارد می‌کنند. در حدیثی از پیامبر ﷺ چنین آمده است:

سه اندیشه مذموم است که هیچ‌کس از آن‌ها خلاصی ندارد: بدگمانی، فال بد زدن و

حسد و من راه خلاصی از آن‌ها را به شما بازگو می‌کنم؛ هرگاه گمان بد بردی، دنبال

نگیر.^۱ (ورام ۱۴۱۰، ۱، ۱۲۷)

بدگمانی نسبت به همسر معمولاً سبب تجسس در رفتار و تهمت زدن به او می‌شود که

قرآن مجید از آن نهی کرده است:

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از بسیاری از گمان‌ها بپرهیزید که برخی از گمان‌ها گناه

۱. ثَلَاثٌ لَا يَنْجُو مِنْهُنَّ أَحَدٌ الظَّنُّ وَ الطَّيْرَةُ وَ الحَسَدُ وَ سَأَلْتُكُمْ بِالْمَخْرَجِ مِنْ ذَلِكَ إِذَا ظَنَنْتَ فَلَا تَحْقُقْ.

است و تجسس نکنید.^۱ (حجرات ۱۲)

از همین‌رو، در آموزه‌های دینی به برداشت نیکو از رفتار همسر سفارش شده که موجب ایجاد حسن ظن در روابط و دوری از ذهنیت بد به یکدیگر می‌شود. در روایتی برای نهادینه کردن مثبت‌نگری و حسن ظن توجه به دیگر ویژگی‌های همسر سفارش شده است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

مرد مؤمن نباید نسبت به زن مؤمن ذهنیت بد پیدا کند؛ اگر از یکی از ویژگی‌های او خوشش نیامد به دیگر ویژگی‌های خوب او توجه کند.^۲ (نیشابوری ۱۴۱۲، ۱۰۹)

و در روایت دیگری امام صادق علیه السلام فرمودند:

خداوند رحمت کند بنده‌ای را که به نیکی با زوجه‌اش رفتار کند.^۳ (ابن بابویه ۱۳۶۲،

۴۴۳، ۳)

بنابراین تقویت مثبت‌گرایی و خوش‌بینی از مهم‌ترین موارد در زندگی همسران است که مقدمه آن مثبت‌نگری است؛ بدین‌صورت که همسران باید بکوشند خوبی‌ها و ویژگی‌های مثبت دیگری را ببینند تا به خود فرد گرایش مثبت پیدا کنند.

در حالت دوم، شخص با پنهان‌کاری زمینه بدبینی را برای طرف مقابلش ایجاد می‌کند و موجب برانگیختن سوءظن همسر به‌خود می‌شود. این پنهان‌کاری می‌تواند به دلیل عدم توجه به علایق و مسائل مهم فرد مقابل، عدم صداقت با همسر، مخفی کردن احساسات و عواطف، عقب‌نشینی‌های بی‌مورد، در جریان امور قرار ندادن وی، پاسخ‌گویی به شیوه ابهام، کلی‌گویی و طفره رفتن انجام گیرد؛ به‌عنوان مثال هر زمان که فرد از همسر خود سؤالی می‌پرسد، او به‌صورت کلی یا با ابهام جواب می‌دهد؛ مانند این‌که در جواب سؤال کجا هستی یا کی به منزل برمی‌گردی گفته شود: کاردارم، هر وقت کارم تمام شد برمی‌گردم یا فعلاً گرفتارم و... با این شیوه پاسخ‌گویی فرد سعی می‌کند کسی از کار او سر درنیآورد و بدین‌جهت، فعالیت‌های او در حاله‌ای از ابهام قرار گیرد. چنین ابهامی معمولاً فرد را به شک و تردید نسبت به همسر وامی‌دارد. در حقیقت، چنین افرادی میان خود و همسرشان فاصله‌ای ایجاد می‌کنند که طرف مقابل را در ابهام قرار می‌دهند و چنین ابهامی شک و تردید نسبت به همسر وامی‌دارد. (کاوه ۱۳۸۶، ۱۱) یا درجایی که فرد همسر خویش را در جریان امور قرار نمی‌دهد و از او پنهان می‌دارد، سبب می‌شود همسری که به چنین شیوه‌ای با او برخورد شده، احساس ناخوشایند و اجحاف‌گونه‌ای به او دست می‌دهد و شرایط میان آن‌ها آماده و پذیرای شک و سوءظن شود. در چنین وضعیتی همسر دچار

۱. یا أيتها الذين آمنوا اجتنبوا كثيرا من الظن إن بعض الظن إثمٌ ولا تجسسوا...

۲. لايفرك مؤمن مؤمنة إن كره منها خلقا رضی منها آخر.

۳. رحم الله عبداً أحسن فيما بينه وبين زوجته.

حالات و تعامل‌های ارتباطی خاصی با شریک زندگی‌اش می‌شود که بدبینی ممکن است با احساس بی‌اعتمادی، احساس خطر، مشاجره و درگیری و اثبات خطا همراه باشد. موضوع کتمان یا پنهان‌کاری اگرچه در جای خودش امر مطلوبی است، اما شناختن جایگاه حقیقی آن مسئله مهمی است. گاهی شخصی در اثر پنهان‌کاری مورد بدبینی و اتهام قرار می‌گیرد و این در حالی است که خود را در معرض بدبینی و اتهام افکندن در فرهنگ اسلامی امر نکوهیده‌ای است. در این رابطه، امام علی علیه السلام می‌فرماید:

هرکس با دست خویش، خودش را در معرض آبروریزی و سیل تهمت و سخنان دیگران قرار دهد، دیگران را سرزنش نکنند که چرا زمینه سوءظن دیگران را فراهم کرده است.^۱
(شریف الرضی ۱۴۱۴، ح ۱۶۱)

در زندگی زنشویی همسران نباید با اعمال نسنجیده و رفتارهای بی‌مورد، خود را در موضع اتهام قرار دهند و اسباب سوءظن همسر خود را فراهم سازند. سیره اهل بیت علیهم السلام در زندگی به گونه‌ای بوده که هیچ‌گاه خود را در موضع تهمت قرار نمی‌دادند؛ از این رو وضعیت را برای دیگران روشن و شفاف می‌کردند تا از تهمت و سوءظن دیگران در امان بمانند. (نراقی ۱۳۷۱، ۳۱۹)

ب) آسیب‌رساندن به همسر

از پیامدهای نامطلوب پنهان‌کاری نابه‌جا، آسیب‌رساندن به همسر در زندگی مشترک است که از مصادیق ظلم شمرده می‌شود؛ زیرا ظلم به معنای اعم عبارت است از: ضرر و اذیت رسانیدن به غیر به وسیله کردار یا گفتاری که باعث اذیت (غیر) باشد. (نراقی ۱۳۷۱، ۱۵۲)

در یک نگاه کلی، آسیب‌پذیری می‌تواند جنبه‌های متفاوتی در زندگی مشترک همسران داشته باشد. در هر یک از جنبه‌های فوق بعضی از آسیب‌ها قابل جبران است و بعضی از آنها غیرقابل جبران است که میزان آن به عمق و پیامدی که از ناحیه پنهان‌کاری نامطلوب به بار می‌آید، بستگی دارد؛ گاهی آسیبی که از ناحیه پنهان‌کاری نابه‌جابه بار می‌آید، آسیب مالی و اقتصادی^۲ است و در مخفی‌کاری فرد ضرر مالی متوجه همسر می‌شود؛ مانند برداشت از حساب مالی همسر که به صورت مخفیانه و به دور از اطلاع وی صورت می‌گیرد گاهی آسیبی از نوع بدنی و جسمی^۳ است و آن در صورتی است که همسر فرد پنهان‌کار پس از آشکار شدن حقایقی که از او مخفی نگه‌داشته می‌شده، سلامتی جسمی‌اش به خطر می‌افتد. حتی ممکن است که در این‌گونه موارد همسر فرد پنهان‌کار اقدام به خودکشی کند. در رنجش جسمی حاصل از

۱. مَنْ وَضَعَ نَفْسَهُ مَوَاضِعَ التُّهْمَةِ فَلَا يُلُومُنَّ مَنْ أَسَاءَ بِهِ الظَّنَّ.

2. Economical violenc

3. Phisycal violenc

پنهان‌کاری، که سلامت همسر را به‌خطر می‌اندازد، فرد آگاه از پنهان‌کاری همسر خود، دچار بی‌رمقی و کسالت و یا بی‌اشتهایی می‌شود؛ به‌گونه‌ای که با بی‌توجهی به سلامت خود، به سلامت دیگر افراد خانواده نیز اهمیت کم‌تری می‌دهد. وظایف خود را به‌درستی انجام نمی‌دهد و همیشه بی‌حوصله و خسته است. گاهی هم آسیب‌ها از نوع آسیب عاطفی^۱ است که بدخلقی، قهر و ترش‌رویی، احساس خوب نداشتن نسبت به همسر از آثار دیگری است که فرد آسیب‌دیده آن را تجربه می‌کند. اما مهم‌ترین این آسیب‌ها، آسیب روانی است که ممکن است در صورت آشکار شدن مخفی‌کاری همسر، علاوه بر این که موقعیت فرد در نزد همسرش خدشه‌دار می‌شود و مورد بی‌تفاوتی و بی‌مهری از جانب همسر قرار می‌گیرد، همسر آسیب‌دیده با پیامدهای زیست‌شناسی مربوط به فشارهای روانی، خستگی و آشفتگی مزمن روبرو شود و در بعضی مواقع احساس‌هایی نظیر افسردگی، اضطراب، طردشدگی و نشخوارهای فکری به سراغ فرد آسیب‌دیده بیاید. (مؤمنی جاوید ۱۳۹۳، ۳۴)

بسیاری آسیب‌ها از ناحیه پنهان‌کاری نابه‌جا، به روح و روان زوجین ضربه سختی وارد می‌کند و آن‌ها را تحت فشارهای روحی و روانی قرار می‌دهد. تشویش ذهنی و اضطراب حاصل از پنهان‌کاری نامطلوب برای زوج آسیب‌دیده باعث به‌هم‌ریختگی درونی و ایجاد شک و بدبینی به همسر می‌شود. توهمات و خیالاتی که فکر و ذهن همسر را مشغول می‌کند بسیاری اوقات تصویری نادرست از همسر می‌سازد که فرد آسیب‌دیده متناسب با آن تصویر با همسرش رفتار می‌کند؛ به‌عنوان مثال وقتی زنی احساس می‌کند همسرش بسیاری از امور مهم زندگی را از او مخفی می‌دارد و او را شریک زندگی خود نمی‌داند نتیجه می‌گیرد که شوهرش برای او ارزشی قائل نیست و نسبت به او بی‌توجه است. بر اساس این ذهنیت، زن هم‌مقابله‌به‌مثل نموده و چنین رفتاری را در پیش می‌گیرد و یا ممکن است به این نتیجه برسد که همسرش او را دوست ندارد. در چنین صورتی، زن در مقام عناد و لجاجت، به آزار شوهر می‌پردازد؛ بنابراین تولید اضطراب و احساس نگرانی در نتیجه افکار منفی است و اغلب اشخاص وقتی فکر منفی می‌کنند یا نسبت به نتیجه‌ای بدبین هستند، احساس نگرانی می‌کنند. این احساس نگرانی همراه با سؤال‌هایی است که پیوسته در ذهن مطرح می‌شود و فرد جوابی برای آن نمی‌یابد، از این رو، بر احساسات مشوش دامنه‌دار افزوده می‌شود. (استیونز ۱۳۹۰، ۱۴) در چنین رابطه‌ای کیفیت روابط صمیمانه خدشه‌دار می‌شود و فرد آسیب‌دیده در زندگی از روحیه شاداب و با طراوتی برخوردار نیست و در نتیجه نمی‌تواند نقش خود را در زندگی، به‌عنوان یکی از ارکان اصلی خانواده به‌خوبی ایفا کند.

1. Senselle violenc

2. Mental violeenc

از آنجایی که در روایات دینی به معاشرت معروف بین همسران سفارش شده (محمدی ری‌شهری ۱۳۸۹، ۱۶۷) هر نوع آسیبی که ضرری را متوجه همسر کند، ظلم تلقی می‌شود تا جایی که یکی از پیامدهای آن عدم قبولی طاعات و عبادات است و اعمال عبادی چنین شخصی مورد قبولی خداوند قرار نمی‌گیرد، از این‌رو، از آسیب رساندن به همسر در روایات نهی شده است. در روایتی از پیامبر خدا ﷺ نقل شده است:

هرگاه زنی شوهرش را آزار دهد، اگر تمام عمرش را روزه بگیرد و شب‌ها به عبادت پردازد و بنده‌ها آزاد کند و مال‌ها در راه خدا انفاق نماید، خداوند هیچ نماز و کار نیکی را از او نپذیرد تا آنگاه که شوهرش را کمک و از خود راضی کند و گرنه آن زن نخستین کسی است که به دوزخ می‌رود. سپس فرمود: مرد نیز اگر در حق همسر خود آزار و ستم روا دارد، چنین گناه و عذابی خواهد داشت. (مجلسی ۱۴۰۴، ۷۳، ۳۶۳)

در حقیقت چنین شخصی حقوقی از ناحیه خانواده خویش را ضایع کرده است که موجب غضب الهی قرار می‌گیرد. چنانچه حضرت ﷺ در روایتی دیگر می‌فرماید: ملعون است ملعون، کسی که حقوق خانواده خود را نادیده بگیرد. (کلینی ۱۴۰۷، ۴، ۱۲)

در مقابل، روایاتی وجود دارد که آزار نرساندن را نشانه کمال خرد آدمی معرفی می‌کنند؛ از این‌رو که فرد خردمند اهل مردم‌آزاری و دگرآزاری نیست. امام سجاد علیه السلام در این‌باره می‌فرماید: آزار نرساندن نشانه کمال خرد است و مایه آسایش دو گیتی. (کلینی ۱۴۰۷، ۱، ۲۰)

می‌توان گفت افراد همسرآزار از نظر عقل و خرد فردی و اجتماعی، رشد لازم را پیدا نکرده‌اند. از این‌رو، در روایات دینی به معاشرت پسندیده با همسر و ایجاد ارتباط کلامی و عاطفی بین همسران تأکید شده و خوش‌رفتاری با همسر نشانه ایمان معرفی شده است: کامل‌ترین مؤمنان از حیث ایمان، خوش‌اخلاق‌ترین آن‌هاست و شایسته‌ترین شما کسانی هستند که با زنان خود خوش‌رفتارترند. (طوسی ۱۴۱۴، ۳۹۳)

ج) سستی روابط زناشویی

پنهان‌کاری زوجین در زندگی گاهی روابط آن‌ها با یکدیگر را تحت الشعاع قرار می‌دهد و در درازمدت دچار مشکل می‌کند. می‌توان گفت میزان سلامت یک رابطه به میزان توانایی و تمایل در ایجاد ارتباط بستگی دارد. ارتباطی مؤثر است که به حفظ روابط زوج‌ها کمک می‌کند؛ (اچ‌السون ۱۳۹۰، ۲۲۰) ولی گاهی در زندگی به دلیل عواملی که یکی از آن‌ها پنهان‌کاری است، ارتباط و روابط زوجین به سستی می‌گراید. از این‌رو، ارتباط نامؤثر باعث ایجاد سوء تفاهمات، نارضایتی، احساس تنهایی، اختلال در اعتماد به نفس و احساس درماندگی در همسر می‌شود و توانایی فرد برای مقابله با مشکلات را کاهش می‌دهد.

(مؤمنی ۱۳۹۳، ۱۲۶)

سستی رابطه زوجین در اثر پنهان‌کاری، محدود به روابط جنسی زن و شوهر نیست؛ بلکه هرگونه تعامل و رابطه اعم از جنسی، عاطفی و احساسی را شامل می‌شود. (قهاری ۱۳۹۵، ۱۰) در اثر سردی در روابط جنسی زن و شوهر، از بین رفتن جاذبه‌های جنسی، عدم تمایل به رابطه جنسی، ارتباط جنسی بدون تمایل و تعارضات جنسی در زندگی زن و شوهر پدیدار می‌شود. همچنین در سردی روابط عاطفی شاهد ناآرامی، ناامنی، گوشه‌گیری، اضطراب درونی، افسردگی، احساس تنهایی، بی‌اعتمادی زن و شوهر به یکدیگر هستیم. (فتحی ۱۳۹۴، ۱۲۶)

ازاین‌رو، پیامدهای پنهان‌کاری در دو سطح سستی روابط جنسی و سردی روابط عاطفی و احساسی قابل بررسی است که به توضیح آن‌ها می‌پردازیم.

یک) سردی روابط عاطفی

از پیامدهای نامطلوب پنهان‌کاری نابه‌جا در روابط همسران، سردی عاطفی و انجماد احساسات در زندگی زناشویی است. پنهان‌کاری زن و مرد از یکدیگر در مسائلی که به روابط آن‌ها برمی‌گردد، ممکن است تا جایی پیش رود که یک رابطه صمیمی را به مرز فروپاشی برساند. فرد پنهان‌کار با مخفی‌کاری حریمی را برای خود قائل می‌شود که همسر وی اجازه ورود به آن را ندارد؛ ازاین‌رو در ارتباط‌گیری و تعامل با چنین فردی دچار مشکل می‌شود و همین امر مانع ایجاد صمیمیت بین زوجین می‌شود. این ارتباط ناکارآمد در روابط زناشویی مشکلاتی را به‌وجود می‌آورد که اثر تباہ‌کننده‌ای بر صمیمیت زوجین دارد و تحکیم روابط را به مخاطره می‌اندازد.

عمق صمیمیتی که دو نفر در روابطشان ایجاد می‌کنند به مقدار زیاد به توانایی آنان در بیان افکار، احساسات، نیازها، خواسته‌ها و آرزوهایشان به‌صورت روشن دقیق و به نحو مؤثر بستگی دارد؛ چراکه صمیمیت دارای مؤلفه‌هایی است که نمی‌توان در یک بعد خلاصه کرد؛ (باگاروزی ۱۳۸۵، ۲۵) بلکه صمیمیت شامل مؤلفه‌هایی است که به یکدیگر ارتباط دارند. پنهان‌کاری فرد می‌تواند در هر یک از ابعاد صمیمیت زوجین تأثیر بگذارد که در نتیجه رابطه آن‌ها را کم‌رنگ کند. این صمیمیت در نُه بُعد جداگانه اما به هم مرتبط قابل بررسی است. صمیمیتِ احساسی، روان‌شناختی، جنسی، فکری، جسمانی، معنوی، عقلانی، اجتماعی، زبانشناختی ابعاد مختلف صمیمیت‌اند. (رالف ۱۳۹۱، ۲۴)

پنهان‌کردن امور از همسر نوعی انزوا و بی‌توجهی است که فرد پنهان‌کار با این کار از همسر خود فاصله می‌گیرد؛ مانند آن‌که در دروغ‌گویی و فریبکاری فرد با پنهان‌کردن حقیقت

و وارونه‌سازی آن عمداً می‌کوشد که با اغفال همسرش او را ماهرانه تحت‌کنترل خود درآورد. این در حالی است که دروغ‌گفتن به همسر آشکارا به اصل صمیمیت ضربه وارد می‌کند؛ زیرا وقتی شخص دروغ می‌گوید، اعتماد، صداقت و احترام به‌طور جدی لطمه می‌خورد. برای تعمیق این رابطه عاطفی، زوجین باید از ابراز محبت به یکدیگر دریغ نکنند و همدیگر را از عواطف لطیف خویش سیراب سازند. امام صادق علیه السلام می‌فرمایند:

زن در روابط میان خود و شوهر همدلش، از سه خصلت بی‌نیاز نیست که عبارت‌اند از:

... اظهار عشق به شوهر با دلربایی.^۱ (مجلسی ۱۴۰۴، ۵، ۲۳۷)

در آموزه‌های دینی توصیه‌های زیادی به بیان و ابراز احساسات همسران با یکدیگر به‌وسیله روش‌های مختلفی شده است که صمیمیت همسران را بیش‌ازپیش می‌کند. از جمله این موارد عبارت‌اند از: صدا کردن با بهترین نام، سلام کردن، پیشواز و بدرقه رفتن، گوش دادن به سخن، هدیه دادن، کمک به یکدیگر؛ بنابراین برای ایجاد صمیمیت باید نقطه مقابل با پنهان‌کاری نامطلوب را در نظر گرفت؛ یعنی در مقابل مخفی کردن احساسات مثبت، عواطف سازنده و نیازهای واقعی به ابراز آن‌ها از طریق راه‌های ایجاد صمیمیت پرداخت. از طرفی پنهان‌کاری به دلیل عدم صمیمیت معلول عللی همچون سوءاستفاده، بی‌توجهی و بی‌مهری، عدم توجه به احساسات و نیازها، شکست حریم و نفوذ به آن و کنج‌کاوی بی‌مورد است. توجه و اهمیت زوجین به احساسات یکدیگر، نزدیکی عاطفی در قالب مهر و محبت، از خود گذشتگی و ایثار، خرسندی و رضایت می‌تواند پنهان‌کاری نامطلوب را به حداقل برساند.

دو) سستی روابط جنسی

همان‌طور که گفته شد پنهان‌کاری نامطلوب باعث سستی در روابط جنسی زوجین می‌شود. در روابط زوجین رابطه جنسی مانند یک فشارسنج عاطفی عمل می‌کند؛ بدین معنا که منعکس‌کننده رضایت زوجها از جنبه‌های دیگر رابطه‌شان است. رابطه جنسی می‌تواند نشان‌دهنده عمق روابط آن‌ها باشد و نمایان‌گر چیزهای خوبی که در زندگی زناشویی وجود دارد. همچنین یک رابطه جنسی ناخوشایند می‌تواند نشانه علت‌های بدی باشد یا حداقل نشان‌گر این باشد که برخی چیزها در رابطه به‌اندازه کافی خوب نیست. روابط جنسی از دیگر جنبه‌های یک رابطه تأثیر گرفته و یا بر آن تأثیر می‌گذارد. یک رابطه جنسی خوب غالباً نتیجه یک رابطه عاطفی مناسب بین زوجهاست. از این‌رو، معمولاً برای زن و شوهر رابطه جنسی از صمیمیت عاطفی نشئت می‌گیرد. زوج‌هایی که ارتباط عاطفی

۱. لا غنی بالزوجة فیما بیها و بین زوجها الموافق لها عن ثلاث خصال، وهنّ ... وإظهار العشق له بالخلافة.

خوبی باهم دارند از بهترین رابطه فیزیکی نیز برخوردارند. برای زنان احساس صمیمیت عاطفی در رابطه معمولاً مقدم بر ابراز نیازهای جنسی است در حالی که مردان رابطه جنسی را به‌عنوان راهی برای افزایش صمیمیت در نظر می‌گیرند. زنان برای ابراز عواطف و گفتگو ارزش بسیاری قائل‌اند و هنگامی که آن را از سوی همسر خود دریافت نمی‌کنند سرخورده می‌شوند. یک زن ممکن است عدم ابراز احساسات عاطفی را به‌عنوان عدم محبت تعبیر کند. (اچ السون ۱۳۹۰، ۱۲۰)

موضوع دیگری که در روابط جنسی زوجین تأثیرگذار است، روابط پیش از ازدواج است که تأثیرات پنهان‌کاری منفی تجارب جنسی قبل از رابطه به بعد از ازدواج منتقل می‌شود و احتمال متزلزل شدن روابط و خیانت زناشویی برای این افراد بیشتر است؛ زیرا این افراد از روابط قبلی خود انتظارات شکل‌گرفته شده‌ای دارند که آن‌ها را با خود به رابطه کنونی می‌آورند و در نتیجه، به مقایسه شریک کنونی خود با شرکای قبلی می‌پردازد. این تجارب به ملاک‌هایی بدل می‌شود که طرف دوم رابطه جنسی، به‌واسطه تفاوت شخصیتی قادر به ساختن آن‌ها نیست؛ از این‌رو، فرد در ذهن خود به قیاس روی می‌آورد؛ بنابراین روابط قبلی می‌تواند به‌مثابه چالش منفی برای رابطه عمل کند و بعضاً ریشه رابطه را بخشکاند. (مومنی جاوید ۱۳۹۳، ۵۵) این افراد در زندگی دچار تعارض‌های جنسی می‌شوند که عقده‌های جنسی یکی از آن‌هاست.

د) اثرگذاری منفی بر دیگران

از پیامدهای نامطلوب پنهان‌کاری، اثرگذاری منفی بر دیگران است. تاکنون آنچه درباره پیامدهای پنهان‌کاری بحث شد، مربوط به روابط مابین زوجین بود؛ اما آسیب‌های پنهان‌کاری نامطلوب محدود به روابط همسران در زندگی مشترک نمی‌شود، بلکه فراتر گاهی اثرگذاری منفی آن شامل کسانی که مرتبط با زندگی همسران می‌شوند را دربرمی‌گیرد. این شمول گستردگی بسته به میزان تأثیرگذاری زوجین و تأثیرپذیری دیگران دارد. در یک خانواده بیشترین افرادی که از زندگی زوجین تأثیرپذیر هستند، فرزندان خانواده‌اند که به‌جهت قربابت، بیشترین تأثیر را می‌پذیرند. دیگران به‌میزان و شدت وابستگی، صمیمیت و رابطه تأثیرپذیر هستند. در چنین موقعیتی، به‌سبب اثرپذیری انسان از محیط پیرامونش، با بهره‌گیری از میل به تقلید، ممکن است خانواده‌ای که الگو قرار می‌گیرد، دیگران را تحت تأثیر خود قرار دهد (جوهری ۱۳۸۸، ۲۳۰) و موجب اختلافاتی گردد که منشأ آن تقلید کردن از رفتار ناپسند آن‌هاست؛ اما رفتار والدین بر فرزندان در همه جوانب زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد. در واقع، فرزندان بیشتر تحت تأثیر رفتارهای والدین خود قرار می‌گیرند

تا دیگران. پنهان کاری نامطلوب والدین شامل دروغ‌گویی، خیانت، دورویی، مخفی کردن احساسات و عواطف زن و شوهر نسبت به یکدیگر است که تأثیر منفی در فرزندان ایجاد می‌کند. این تأثیر منفی آسیب‌هایی را به دنبال دارد که به مواردی از آنها اشاره می‌کنیم:

یک) آسیب تربیتی

پنهان کاری زوجین مشکلات و آسیب‌های زیادی را در تربیت فرزندان به وجود می‌آورد. رفتار والدین سهم مهمی از تأثیرات تربیتی از خانواده بر فرزندان را به خود اختصاص می‌دهد. خانواده جایی است که تمامی مشکلات و آسیب‌ها به فرزندان منتقل می‌شود. چگونگی رفتار پدر و مادر با یکدیگر، عامل مهمی در تربیت فرزندان به‌شمار می‌رود. همان‌طور که برخوردهای صمیمانه، ولی محترمانه پدر و مادر و مراعات حریم همدیگر، در شکل‌گیری روحیه احترام‌گذاری فرزندان به آنها بسیار مؤثر است، پنهان کاری نامطلوب پدر و مادر در شکل‌گیری شخصیت فرزند، منش و شیوه رفتار او با دیگران اثر می‌گذارد؛ مخصوصاً در دورانی که فرزند به تقلید از رفتار پدر و مادر می‌پردازد و آنها را به‌عنوان الگوی رفتاری خود انتخاب می‌کند. او در چنین دورانی یا زیر نظر گرفتن حرکات والدین خود سعی می‌نماید بدون این‌که سهمی در تشخیص خوب و بد بودن آنها داشته باشد، از رفتارهای آنها الگو برداری کند؛ مثلاً فرزندان هنگامی که می‌بینند والدینشان از بیان آشکار مسائل طفره می‌روند، عدم اعتماد در روابط را می‌آموزند. وقتی فرزندان شاهد مخفی کاری‌هایی از جانب زوجین باشند، می‌آموزند که بسیاری از حقائق را می‌توان کتمان کرد و دورویی جای خود را به عدم صداقت می‌دهد. این رفتار در درازمدت تبدیل به عادت شده و گاه کل شخصیت فرد را پوشش می‌دهد. اگر در خانواده‌ای والدین یا دیگر کسانی که با کودک و نوجوان زندگی می‌کنند دروغ بگویند، ناخودآگاه و به‌طور غیرمستقیم زمینه دروغ‌گویی را برای آنان فراهم ساخته‌اند. در واقع، اولین درس دروغ‌گویی را فرزندان از والدین و اطرافیان خواهند آموخت؛ زیرا خانواده اولین محیط تربیتی محسوب می‌شود و گفتار، رفتار و به‌طور کلی طرز زندگی والدین در تربیت و شکل‌دهی رفتار فرزندان مؤثر است. وقتی کودکان دروغ‌گویی را از والدین یاد گرفتند، به‌مرور زمان جزء شخصیت آنها شده و در بزرگسالی نیز رفتار دروغ‌گویی در آنها ظاهر می‌شود. از این‌رو، در روایات دینی سفارش به رفتار عملی برای اثرگذاری تربیتی شده است. در روایتی نقل شده است که امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

مردم را به‌غیر از زبان خود، دعوت کنید تا پرهیزکاری و کوشش در عبادت و نماز

و خوبی را از شما ببینند، زیرا این‌ها خود دعوت‌کننده است.^۱ (کلینی ۱۴۰۷، ۳، ۲۰۲)

دو) آسیب ارتباطی

والدین بخشی از زندگی فرزندان را تشکیل می‌دهند و همواره به‌عنوان الگویی برای آنان محسوب می‌شوند. فرزندان از روابط میان اعضای خانواده به‌ویژه والدین الگو می‌پذیرند. اگر روابط میان اعضا صمیمی و عاطفی باشد، اثربخشی مثبت صورت می‌گیرد. در خانواده‌ای که روابط، مخدوش و ناسالم است، اثربخشی هم منفی خواهد بود. پژوهش والرش‌تاین و بلکسلی نشان می‌دهد که خانواده‌هایی که در برقراری روابط صمیمانه دچار مشکل بودند، فرزندان‌شان نیز در برقراری روابط صمیمانه با دیگران دچار اشکال شدند. (Wallerstein & Blakeslee 1989) پنهان‌کاری نامطلوب والدین در روابط و احساسات بین یکدیگر، به الگویی برای فرزندان‌شان درمی‌آید که به‌جای ابراز احساسات و عواطف، بی‌توجهی و فاصله را جایگزین می‌سازند.

نتیجه‌گیری

با بررسی پیامدهای نامطلوب حاصل از پنهان‌کاری در روابط زوجین به‌مواردی دست‌یافتیم که وجود آن‌ها در زندگی زناشویی به روابط زوجین آسیب‌های جدی وارد می‌کند؛ به‌گونه‌ای که باعث از بین رفتن محبت، کم‌رنگ شدن اعتماد طرفین و احترام متقابل و سرد شدن از یکدیگر می‌شود و در نتیجه، زندگی را از مسیر اصلی خود که همانا وصول به آرامش و سعادت است، بازمی‌دارد. بر اساس سؤال تحقیق، پنهان‌کاری در زندگی همسران نه به شکل مطلق مذموم است و نه ممدوح، بلکه اطلاق ذم و مدح بنا بر جهتی است که در آن وجود دارد. با این بیان، گاهی پنهان‌کاری منجر به حفظ، تداوم و تحکیم رابطه می‌شود و موجبات رشد و سلامتی روح و روان همسران را به‌همراه دارد. انطباق با اصول و معیارهای اخلاقی در روابط زناشویی، پنهان‌کاری زوجین را فضیلتی اخلاقی می‌کند و پیامدهای مطلوبی به‌همراه دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از حفظ و تحکیم رابطه، حساسیت‌زدایی، جلوگیری از برخوردهای ناخوشایند، آرامش و رضایت، اصلاح و تربیت و عدم دخالت دیگران. از سوی دیگر، عدول از اصول و معیارهای اخلاقی در روابط زناشویی، پنهان‌کاری زوجین را رذیلتی اخلاقی می‌کند و پیامدهای نامطلوبی به‌همراه دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: سردی روابط جنسی و عاطفی، آسیب رساندن به همسر، بدبینی و سوءظن درباره یکدیگر و اثرگذاری منفی آن‌ها بر دیگر اعضای خانواده. شناخت

۱. کونوا دُعَاةَ لِلتَّاسِ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ، لِيُزَوَّا مِنْكُمْ الْوَرَعَ وَ الْجِهَادَ وَ الصَّلَاةَ وَ الْحَيْرَ، فَأَنَّ ذَلِكَ دَاعِيَةٌ.

پیامدهای منفی آگاهی زوجین را نسبت به عواقب رفتارهایی که با یکدیگر دارند، بالا می‌برد تا در رفتارهای خود بیشتر بیندیشند. در حقیقت، شناخت پیامدها به اجتناب از کارهایی که ممکن است رابطه زوجین را تیر و تار کند، توصیه می‌کند و اعلام‌خطری است برای خانواده‌هایی که مبتلا به این رذیله هستند. شناخت پیامدها نسبت به تکرار پیشامدهای خطرآفرین که رابطه زناشویی را تهدید می‌کند، گوشزد می‌کند تا با به‌کار بستن دستورالعمل‌های توصیه‌شده در روایات دینی، به اصلاح رفتاری زوجین منجر شود. نبود منابعی که به‌طور مستقل به موضوع پنهان‌کاری پرداخته‌شده باشند، سبب آن شده که کم‌تر به این موضوع شایع در روابط زوجین توجه شود؛ ازاین‌رو، به‌دلیل وسعت دامنه و مصادیق زیاد آن در زندگی زوجین، کار بررسی این موضوع دشوار است و باید آن را در لابه‌لای مباحث مربوط به روان‌شناسی، مهارت‌های زندگی، ارتباطات و موضوعات اخلاقی جستجو کرد. از نتایج علمی و عملی تحقیق انجام‌شده می‌توان به استفاده کاربردی در مراکز پژوهشی مربوط به مسائل و موضوعات همسران و حوزه‌های مرتبط با آن اشاره کرد که استفاده آن در مراکز مشاوره برای برگزیدن راهکار مناسب در مشکلات و اختلافات زوجین راهگشا خواهد بود.

منابع

۱. قرآن مجید
۲. ابن‌بابویه، محمد بن علی. ۱۳۶۲. الخصال. قم: جامعه مدرسین.
۳. اچ‌السون، دیوید، سیگ‌امی‌السون و پیترو جی‌لارسون. بازبینی روابط همسران. ترجمه مهنوش دارینی و شکوه نوابی نژاد. ۱۳۹۰. تهران: دانژه.
۴. استیونز هالی، هزلت. زنان نگران. ترجمه مهدی قراچه‌داغی. ۱۳۹۰. تهران: نشر پیکان.
۵. بانکی پورفرد، امیرحسین. ۱۳۹۴. سر دلبران (عوامل آرامش‌بخش و نشاط‌آفرین در خانواده) اصفهان: حدیث راه عشق.
۶. باگاروزی، دنیس. افزایش صمیمیت در ازدواج. ترجمه حمیدآتش پور. ۱۳۸۵. اصفهان: دانشگاه آزاد خوراسگان.
۷. پسندیده، عباس. ۱۳۹۱. رضایت زناشویی. قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث.
۸. جوهری سادات، شکیبا. ۱۳۸۸. گفتارهایی در رابطه با روابط والدین با فرزندان. قم: دفتر عقل.
۹. دهخدا، علی‌اکبر. ۱۳۹۰. فرهنگ متوسطه دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.
۱۰. رالف اریبر، اربرمائورین وانگ. روابط صمیمانه. ترجمه عابدین جواهری و عزیزالله تاجیک. ۱۳۹۱. تهران: ارجمند.

۱۱. شریف الرضی، محمد بن حسین. ۱۴۱۴ق. نهج البلاغه (للمصباحی صالح). قم: هجرت.
۱۲. شفیع سروسرستانی. ابراهیم. ۱۳۹۵. سلامت جنسی در جامعه اسلامی. جلد اول (سلامت جنسی؛ چیستی، چرایی و چگونگی). قم: اداره کل پژوهش‌های اسلامی صداوسیما.
۱۳. شلزینگر، لوزا. ۱۰ کاری که زندگی زناشویی را خراب می‌کند. ترجمه محمد گذرآبادی. ۱۳۸۵. تهران: رسا.
۱۴. طوسی، محمد بن الحسن. ۱۴۱۴ق. الأمالی. قم: دارالثقافة.
۱۵. فتاحی، منصور. ۱۳۹۴. بی‌وفایی در روابط زناشویی. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
۱۶. قهاری، شهربانو. ۱۳۹۵. پیمان‌شکنی در زناشویی (راهکارهایی برای مداخله). تهران: دانژه.
۱۷. کاوه، سعید. ۱۳۸۶. سوءظن میان همسران. تهران: انتشارات سخن.
۱۸. ———. ۱۳۸۷. همسران و بی‌وفایی و خیانت. تهران: انتشارات سخن.
۱۹. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق. ۱۴۰۷ق. الکافی. تهران: دار الکتب الإسلامية.
۲۰. مؤمنی جاوید، مهرآور و زهرا نادری نویندگانی. ۱۳۹۳. روابط فرا زناشویی: علل، پیامدها، نظریه و درمان. تهران: شباهنگ.
۲۱. مجلسی، محمدباقر. ۱۴۰۴ق. بحارالانوار، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۲۲. محمدی ری‌شهری، محمد. ۱۳۸۹. تحکیم خانواده. قم: دار الحدیث.
۲۳. نراقی، مولی مهدی. معراج السعادة. ترجمه سید جلال‌الدین مجتبیوی. ۱۳۷۰. تهران: حکمت. چاپ چهارم.
۲۴. نیک پرور، فاطمه. ۱۳۹۳. رابطه جنسی فراتر از نزدیکی جسمی. سپیده دانایی ۸۱ (۷): ۹۷-۹۸.
۲۵. نوری، حسین بن محمدتقی. ۱۴۰۸ق. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل. قم: مؤسسه آل‌البیت (ع).
۲۶. نیشابوری، مسلم بن حجاج. ۱۴۱۲ق. صحیح مسلم. مصر: دارالحدیث.
۲۷. ورام بن ابی فراس. ۱۴۱۰ق. مجموعه ورام. قم: مکتبه فقیه.
28. Wallerstein, J. & S. Blakeslee. 1989. Second Chance Men, Women and children after divorce. New York Tichnor & Fields.